

Manevi Bir Yenilenme Tasavvuru Olarak Asr-ı Saadetin Zemin ve Niçinliği Bağlamında Ele Alınması

Considering the Asr-ı Happiness as a Spiritual Renewal Concept in the Context of its Ground and Reason

ÖZET

İslam'ın dünya ve ahiret saadetini temin eden bir din olduğu vurgusuna dayanan Asr-ı Saadet; 'Cahiliye dönemi' olarak adlandırılan zulüm döneminin Hz. Muhammed'in ilahi değerleri hayata taşımasıyla gündeme gelmiştir. Hem dini hem de sosyal anlamda İslam'ın temel değerlerini anlama noktasında bir mihenk taşı olduğu kabul edilen Asr-ı Saadet; İslam'ın doğuş dönemini, Hz. Muhammed'in yaşamı boyunca yaşanan toplumsal, siyasal ve dini gelişmeleri kapsamaktadır. Cahiliye döneminin rahatsızlıkları günümüzde değişik şekillerde devam etmekte olup, İslam'ın evrensel prensipleri tüm dünyayı aydınlatmaktadır. İslâm dünyasında asırların getirdiği ihmal ve problemlerin sonucu olarak dini, siyasal ve sosyal alanlarda sıkıntıların yaşandığı, dini ve kutsal değerlere sırt çevrildiği zamanlarda Kur'an'ın temel mesajlarını evrensel yaklaşımlarla sunmanın hayati önem taşıdığı görülmüştür. İnsanlığın varoluşsal sorunlarına yanıt arayan bir dönemi temsil eden Asr-ı Saadet; hem bireysel hem de toplumsal anlamda ahlaki yenilenmenin merkezi durumundadır. Asr-ı Saadet döneminde zihin, hem mevcut cahiliye kültürünün getirdiği önyargılarla hem de yeni İslami bilinçle şekillenirken; insanların kalplerinde ve zihinlerinde başlayan değişim, inanç ve ahlaki dönüşümle birlikte sosyal yapıya yansımıştır. İslam; insan zihnini akıl ve vahiy ekseninde yeniden şekillendirirken; insanları evrensel ahlakın taşıyıcıları olarak konumlandırmıştır. İçinde bulunduğumuz ve her türlü teknolojik imkânın insan yaşamını kolaylaştırdığı çağ, birey ve toplum hayatı bazında birçok problemi içerisinde barındırmakta; bu durum Asr-ı Saadet değerlerinin yeniden yaşanabilme imkânlarını gündeme getirmektedir. Söz konusu çalışmada Asr-ı Cehalet ve Asr-ı Saadet kavramları üzerinde durularak, manevi açıdan yenilenme tasavvuru olarak Asr-ı Saadet'i ortaya çıkaran zihinsel yapı ve toplumsal gereklilikler kuramsal olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asr-ı Cehalet, Asr-ı Saadet, İslam.

ABSTRACT

Based on the emphasis that Islam is a religion that ensures happiness in this world and the hereafter, the Age of Felicity emerged from the oppressive period known as the "Age of Ignorance" when Prophet Muhammad brought divine values to life. Considered a cornerstone in understanding the fundamental values of Islam in both religious and social terms, the Age of Felicity encompasses the birth of Islam and the social, political, and religious developments that occurred during the lifetime of Prophet Muhammad. The ills of the Age of Ignorance persist today in various forms, while the universal principles of Islam illuminate the entire world. In times when the Islamic world experiences religious, political, and social difficulties as a result of centuries of neglect and problems, and when religious and sacred values are being turned away, it has become clear that presenting the Quran's fundamental messages through a universal approach is crucial. The Age of Bliss, representing a period seeking answers to humanity's existential problems, is central to moral renewal, both individually and socially. During the Age of Bliss, the mind was shaped by both the prejudices brought about by the existing culture of ignorance and the new Islamic consciousness. The transformation that began in people's hearts and minds was reflected in the social structure, along with the transformation of faith and morality. Islam reshaped the human mind along the axis of reason and revelation, positioning people as bearers of universal morality. The current era, where all kinds of technological possibilities facilitate human life, presents numerous problems for both individual and social life; this situation raises the possibility of reliving the values of the Age of Bliss. This study examines the concepts of the Age of Ignorance and the Age of Bliss, and theoretically explores the mental structure and social requirements that gave rise to the Age of Bliss as a vision of spiritual renewal.

Keywords: Age of Ignorance, Age of Happiness, Islam.

GİRİŞ

İslam tarihi içerisinde en özel ve en temel konuma sahip olan Asr-ı Saadet, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı ve İslam'ın doğduğu ilk dönem, hem dini hem de tarihsel anlamda ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Hem dini hem de sosyal anlamda İslam'ın temel değerlerini anlama noktasında bir mihenk taşı olduğu kabul edilen Asr-ı Saadet; İslam'ın doğuş dönemini, Hz. Muhammed'in yaşamı boyunca yaşanan toplumsal, siyasal ve dini gelişmeleri kapsamaktadır.

Asr-ı Saadet dönemi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberlik görevinin sürdüğü, Kur'an'ın indirildiği ve İslam medeniyetinin temellerinin atıldığı kutsal bir süreçtir. Bu dönem, sadece tarihsel bir süreç olmaktan öte, sosyo-kültürel, dini ve felsefi dönüşümlerin yaşandığı bir zaman dilimini temsil etmektedir. Asr-ı Saadet, Müslümanların model aldıkları, idealleştirdikleri bir döneme işaret ederken; aynı zamanda İslam'ın temel prensiplerinin ve değerlerinin insanlık tarafından nasıl özümsemesi gerektiğine dair bir rehber sunmaktadır (Şaban, 2003)

Muhammed Aydın ¹ 

How to Cite This Article
Aydın, M. (2025). "Manevi Bir Yenilenme Tasavvuru Olarak Asr-ı Saadetin Zemin ve Niçinliği Bağlamında Ele Alınması", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:10, Issue:6; pp:609-616. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18078168>

Arrival: 10 November 2025
Published: 28 December 2025

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ SKS Daire Başkanlığı Sosyal Hizmetler Şube Müdürü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye

İslâm belli bir tarihte ve belli bir coğrafyada kabul edilmiş olmasına karşın tüm insanlığa hitap eden evrensel bir din olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an mesajlarını evrensel nitelikte sunarken, tüm çağlara seslenmektedir. İslam dininin prensiplerini kendilerini ilke edinen kişi ve toplumlar, yaşamlarını bu doğrultuda düzenlemektedir. Bu çalışmada Asr-ı Saadet'in ortaya çıkış amacına, toplumsal ve kültürel zeminine, dönemin zihniyet yapısına ve zaman anlayışına odaklanılarak, dönemin bütüncül bir analizi yapılacaktır.

“ASR-I CEHÂLET” yahut CÂHİLİYE KAVRAMI

İslam öncesi döneme ve Arap yarım adasına işaret eden Câhiliye ya da asr-ı cehâlet; zaman ve coğrafya ile sınırlı olmaksızın tüm bölgeleri ve çağı içerisine almaktadır. Bu kavramın zıddı olan Asr-ı Saadet de Hz.Peygamber dönemine atıfta bulunarak, İslami inanç ve anlayışa bağlı olmak şartıyla tüm zaman ve mekân kesitlerini kapsamaktadır.

Asr-ı Saadet kelimesinin zıddı Asr-ı Cehalet veya Cahiliye olup; Arap toplumunun İslam'dan önceki dini inanç ve anlayış dünyasını ifade etmektedir. Hz.Peygamber dönemi Asr-ı Saadet ile ifade edilirken, Asr-ı Cehalet Arapların İslam'dan önceki yaşayışlarının egemen olduğu devri ifade etmektedir (Fayda, 1998) . Asr-ı Cehalet ya da Cahiliye; bilgisizlik çağı anlamından daha çok barbarlık, taassup çağı olarak görülmektedir (Fayda, a.g.e). Cahiliye döneminde insanlar yüce bir Yaratıcı fikrini kabul ederken aynı zamanda Allah'a yakınlaşmak amacıyla birtakım taş ve putlara taparak, onlardan medet ummaktaydılar (Söylemez, 2015). Bu dönem insanların ahiret inancı çoğunlukla bulunmazken; kıyamet, cennet ve cehennem inancı ya kabul edilmiyor ya da belirsiz bir karakter taşıyordu (Bölükbaşı, 2019). Bu devirde sosyal hayat kabile sistemine dayanmakta olup; kız çocuğuna sahip olmak utanç vesilesi olarak görülmekteydi. Aile hayatının sağlam olmadığı toplumda kadınlar aşağılanmakta, hukuk sistemi adalet ilkesinden uzak bir şekilde yürütülmekteydi (Arı, 2004).

CÂHİLİYEYİ ASR-I SAADET'E DÖNÜŞTÜREN DEĞERLER

Asırların getirdiği ihmal ve problemlerin bir sonucu olarak sosyal, siyasi ve toplumsal yaşamda sorunların yaşandığı, dini ve kutsal değerlerin ihmal edildiği dönemlerde Kur'an'ın evrensel mesajlarının ne kadar önemli olduğu görülmüştür. İslam'ın yayılması ile birlikte İslam toplumunda Cahiliyenin izleri silinmeye başlanmış; Asr-ı Cehalet; Asr-ı Saadet'e dönüşmüştür. İslam'ın Cahiliyeyi Asr-ı Saadet'e dönüştüren değerlerine baktığımızda şu hususlarla karşılaşmaktayız.

Güven, akli ve kalbi rahatlık veren tevhid

İslam düşüncesinin temelini oluşturan tevhid kavramı 'birklemek' anlamına gelen vahhada kökünden türemiş olup; Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bir ve benzersiz olduğuna inanmayı ifade etmektedir. Kur'an'da "İlâhınız bir tek ilâhtır." (Bakara, 2/163) ayeti, bu inancın özlü bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam dininin inanç ve ibadet esasları, doğrudan ya da dolaylı biçimde tevhid anlayışı etrafında şekillenmiştir.

Tevhidi sistematik bir biçimde ele alan ilk İslami disiplinlerden biri olan Kelam İlmi, tevhidi 3 temel boyutta ele alınmaktadır.

Tevhîdü'z-zât: Allah'ın zatında ortağı bulunmadığını kabul etmek,

Tevhîdü's-sıfât: Allah'ın sıfatlarının mahlûk sıfatlarına benzemediğini savunmak,

Tevhîdü'l-ef'âl: Âlemdeki bütün fiil ve tasarrufların yalnızca Allah'a ait olduğunu kabul etmek.

Tasavvufî gelenekte ise tevhid, sadece akli bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda manevi bir idrak olarak görülmektedir. Tasavvufî tevhid anlayışı insan benliğini yok ederek Allah'ta baki olması sürecine odaklanırken; tevhidi sadece teorik bir ilke olarak değil, varoluşsal bir tecrübe olarak görmektedir.

Tevhid İslam düşüncesinde hem akli hem kalbi boyutları olan dini bir kavram olup yalnızca Allah'a iman değil, aynı zamanda varlığa, topluma ve insana bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmayı amaçlamaktadır. İnsanın hem kendisiyle hem çevresiyle kurduğu ilişkilerde tutarlılık sağlamayı hedefleyen tevhid bilinci yalnızca bireysel bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda sosyal adalet ve özgürlüğün temel ilkesi olarak görülmektedir (Esed, Kur'an Mesajı, giriş bölümü).

İslâm'ın en temel mesajı tevhid; Yaratıcının zâtında, sıfatlarında bir ve tek oluşu anlamına gelmekte; Onu her türlü ortağı, dengi olmaktan tenzih etmeyi de gerekli kılmaktadır. Kur'an'ın en kısa suresinden biri olan İhlas suresinde tevhid; "De ki, O Allah'tır, bir tektir. O Sameddir yani her şey, her hususta Ona muhtaç olduğu halde, O hiçbir şeye muhtaç olmayandır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey Ona denk ve benzer değildir"(İhlas 112/1-4.) şeklinde ifade edilmektedir. Kur'an birçok ayetinde Allah'ın bir ve tek olduğunu vurgulamakta, Allah'ın yanında başka şeylere ilahlık verilmesini yasaklamaktadır: "De ki, 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?', 'Allah'tır' de. De ki, 'Onu bırakıp da kendilerine bile bir faydası ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?' De ki, 'Kör ile gören bir olur mu? Ya da karanlıkla aydınlık bir olur mu? Yoksa Allah'a Onun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu

yaratma ile onlara göre birbirine mi benzedi?’ De ki, ‘Her şeyin Yaratıcısı Allah’tır. O birdir, kakhâr’dır’(Ra’d 13/16).

“Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra arşa istiva eden; gündüzü, kendisini süratle kovalayan geceyle bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren Allah’tır. Bilin ki, yaratma da, emir ve idare yetkisi de yalnızca O’na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir” (Araf, 54)

Muhabbeti netice veren “marifetullah”

“Marifetullah” kavramı Arapça ‘arafe’ (bilmek, tanımak) fiilinden türemiş olup “Allah’ı bilmek” anlamına gelmektedir. İslam düşüncesinde insanın yaratılış gayesi, Allah’ı tanımak ve O’na yönelmek olarak kabul edilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” (Zâriyât, 51/56) buyrulmuştur. Müfessirlerden bazıları burada geçen “ibadet” kelimesini “marifet” olarak yorumlayarak, yaratılışın temel amacının marifetullah olduğunu belirtmişlerdir (Râzî, Mefâtihu’l-Gayb,c. 28: 62).

Kur’ân’da Allah’ı bilme, tefekkür ve tezekkür kavramlarıyla sık sık ilişkilendirilmiştir. “Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardı ardına gelişinde akıl sahipleri için deliller vardır” (Âl-i İmrân, 3/190) ayeti, Allah’ı tanımanın tefekkür yoluyla gerçekleştiğine işaret etmektedir. Marifetullah hadislerde imanının en yüksek derecesi olarak ifade edilmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Kendini bilen Rabbin bilir” (Aclûnî,1997) buyurarak, insanın kendi hakikatini bilmesinin Allah’ı tanımanın anahtarı olduğunu belirtmiştir. Tasavvuf geleneğinde nefsini bilme, marifetullah’a ulaşmanın aracı olarak ifade edilmektedir.

Kelam ilminde marifetullah, aklî delillerle ispatlanabilir bir bilgi türü olarak kabul edilmiştir. Mâtürîdî ve Eş’arî ekolleri, Allah’ın varlığının ve sıfatlarının akılla bilinebileceğini savunurlar. Mâtürîdî’ye göre Allah’ı bilmek insanın aklî sorumluluğudur ve bu bilgiye ulaşmamak mazeret olarak kabul edilemez (Mâtürîdî, 1970: 95).

Tasavvuf geleneği, marifetullahı sadece aklî değil, kalbî bir idrak olarak görürken; Sûfilere göre gerçek marifet, “ilmü’l-yakîn” (bilgiyle bilmek) mertebesinde “aynû’l-yakîn” (görerek bilmek) ve “hakku’l-yakîn” (hakikatle birleşerek bilmek) mertebelerine doğru ilerleyen bir süreçtir. İmam Gazâlî, İhyâ’u Ulûmi’d-Dîn adlı eserinde marifetullahı “en üstün bilgi” olarak nitelendirir: “Allah’ı bilmek, ilimlerin en şerefliisidir. Çünkü bilinenlerin en şerefliisi Allah’tır.” (Gazâlî,1970: 291) İbnü’l-Arabî ise marifetullahı varlık anlayışının temeline yerleştirmektedir. Ona göre Allah’ı bilmek, varlığı bir bütün olarak idrak etmekle mümkündür. İnsan, Allah’ın isim ve sıfatlarının mazharı olduğundan, kendini tanıması Allah’ı tanıması anlamına gelmektedir (Arabi, 1999: 23).

Marifetullah, yalnızca bilgi düzeyinde kalmayan, insanın ahlâkını ve davranışlarını şekillendiren bir bilinçtir. Marifet sahibi kimse, Allah’ın kudret ve hikmetini idrak ettikçe tevazu, sabır ve takvâ sahibi olur. Bu nedenle marifetullah, İslam ahlakının da temeli kabul edilmiştir. Marifetullah, insanı dünyevî bağılıklardan kurtararak manevî özgürlüğe ulaştırmaktadır. Marifetullah, insanın bilgi arayışının zirvesini, varoluşun anlamını ve hakiki mutluluğun kaynağını ifade eder. Çünkü “marifet”, sadece bilmek değil, “bilinenle bir olma” tecrübesidir. Bu bağlamda, marifetullah’a ulaşmak, insanın kendini, evreni ve Yaratıcısını hakikî anlamda tanıması demektir.

Dünyada teselli ve huzur, ahirette ebedi saadet vesilesi: Ahiret inancı

İslâm’ın inanç alanında getirdiği en somut, en açık mesajlardan birisi ahiret inancı olup, Kur’an’ın yüzlerce ayetinde buna yer verildiği görülmektedir. İslam Kur’an ayetleri ve hadisleri aracılığıyla ölümle hayatın sona ermeyeceğini, yeni bir hayatın var olduğunu, iman edenlerin ebedi mutluluğa ulaşacağını müjdesini vermektedir. İslam’da ahiret inancı hem ebedi var olmak ve saadet içerisinde yaşama isteyenlere müjdelere verirken, insanlara inanç ve yaşayışlarında dikkatli olmaları konusunda sorumluluk yüklemektedir.

Ahiret dünya hayatının ardından başlayacak olan sonsuz hayatı ifade etmekte olup; Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette insanların dünya hayatında yaptıklarından dolayı hesap verecekleri, iyilik yapanların mükâfat, kötülük yapanların ise ceza görecekleri bildirilmiştir. Bu inanç, insanın hayatına yön veren en önemli manevî unsurlardan biridir. İslam inancına göre ölüm, yok oluş değil; insanın ruhen başka bir boyuta geçişidir. Kur’an’da “Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz.” (Ankebût, 29/57) buyrulurken bu gerçeğe dikkat çekilmiştir.

Ahiret inancı, bireyin sorumluluk bilincini güçlendirmekte; insan yaptığı her davranışın bir karşılığı olacağını bildiğinde hem kendisine hem de topluma karşı daha adaletli ve vicdanlı davranacaktır. Bu yönüyle ahiret inancı, hem bireysel hem de toplumsal ahlakın temel taşlarından biri olarak görülmektedir.

İslam kaynaklarında ahiret hayatı birkaç aşamada ele alınmaktadır:

Ölüm (Mevt): Dünya hayatının son bulmasıdır. Ruh, bedenden ayrılır.

Kabir Hayatı (Berzah): Ölüm ile kıyamet arasındaki dönemdir. Bu süreçte insanlar yaptıklarına göre kabir azabı veya nimeti görebilirler.

Kıyamet: Allah’ın dilemesiyle evrenin düzeni bozulacak, bütün canlılar ölecektir.

Diriliş (Ba's): Bütün insanlar yeniden diriltilecek ve mahşer meydanında toplanacaktır.

Hesap ve Mizan: İnsanların dünyada yaptıkları amellerin değerlendirileceği aşamadır.

Cennet ve Cehennem: Amellerine göre insanlar ebedî olarak cennetle ödüllendirilecek veya cehennemle cezalandırılacaktır.

Ahret inancı, insanın hem bireysel hem de toplumsal yaşamında olumlu etkiler oluşturmakta; iyilik yapmayı, adaletli olmayı ve kötülüklerden kaçınmayı teşvik etmektedir. Müslüman için ahret inancı, sadece ölüm ötesi bir hayat tasavvuru değil, aynı zamanda dünya hayatını anlamlı kılan bir değerdir.

İnancın ‘gereği’ olarak ibadetler

İnsanın anlam arayışında önemli rol oynayan inanç olgusu, farklı dini sistemler ve ibadet biçimleri aracılığıyla ele alınmıştır. İncanın dışı vurumu olan ibadetler, dinin pratik yaşantısının temel unsuru olarak karşımıza çıkmakta, bireyin Tanrı’yla, kendisiyle ve toplumla olan ilişkisini düzenlemektedir. İnanç insanın görünmeyene olan yönelişini ifade ederken, ibadet, bu yönelişin davranış boyutunu oluşturmaktadır. (Asr Suresi, 103/2-3).

İbadetler, sadece Tanrı’ya yöneltilen ritüel hareketler olmayıp, aynı zamanda bireyin kendisine yönelmesinin de bir aracıdır. Namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetler, hem bedensel hem de ruhsal yönleriyle insanın ruhsal açıdan bir doygunluğa ulaşmasını sağlamaktadır. İbadetler, yalnızca birer dinî yükümlülük değil, aynı zamanda insanın kendini, toplumu ve Yaratan’ı anlamlandırma biçimidir

İbadetlerin bireysel yönü kadar toplumsal yönü de önem taşımaktadır. Örneğin, cemaatle kılınan namaz, dayanışma bilincini artırırken; zekât ve sadaka, toplumsal eşitsizlikleri azaltma işlevi görmektedir. İslam düşüncesinde ibadetlerin amacı, yalnızca Tanrı’ya yönelmek değil, aynı zamanda toplumsal huzur ve adaleti gerçekleştirmektir. Modernleşme sürecinin neticesinde ortaya çıkan bireyselleşme ve sekülerleşme, ibadetlerin toplumsal görünürlüğünü azaltmış olsa da, ruhsal anlam arayışı ibadetin önemini yeniden gündeme getirmiştir. (Koenig, 2012). İnanç ibadete yön verirken, ibadet inancı yaşanır kılmaktadır.

“Sünnet” merkezli ahlâk prensipleri

İslam ahlakının temel kaynakları Kur’an-ı Kerim ve Sünnet olup; Kur’an, ahlaki ilkeleri genel çerçevede belirlerken, Sünnet bu ilkelerin hayata geçirilmiş biçimini ortaya koymaktadır. Sünnet, ahlaki değerlere sadece bilgi düzeyinde değil, davranışsal düzeyde de yön veren bir rehber niteliğindedir (Gazzâlî, 2004).

Sünnet ahlak eğitimini sadece bireysel bir sorumluluk alanı olarak değil, toplumsal düzenin temel direği olarak ele almaktadır. Adaletin tesisinden, yardımlaşma ve kardeşlik bilincine kadar birçok sosyal erdem, Peygamber’in uygulamalarıyla modelleşmiştir (Demirci, 2019). Sünnetin temel ahlak prensipleri arasında şu unsurlar yer almaktadır:

Doğruluk (Sidk)

Hiz. Peygamber’in en belirgin vasıflarından biri “el-Emin” oluşudur. Doğruluk, hem iman hem de toplumsal güvenin temelidir. Peygamber, “Doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürür” (Buhârî, Edeb, 69) buyurarak dürüstlüğü ahlaki kemalin merkezi bir değeri haline getirmiştir.

Adalet (‘Adl)

Adalet, Sünnet’te bireysel çıkarların üzerinde tutulan bir değerdir. Hiz. Peygamber, kendi ailesine bile ayrıcalık tanımayarak adaletin evrenselliğini vurgulamıştır (İbn Hişâm, 1990. 234).

Merhamet (Rahmet)

Kur’an’da “Âlemlere rahmet olarak gönderilen” (Enbiyâ, 21/107) Hiz. Peygamber, merhameti insan ilişkilerinde esas prensip haline getirmiştir. Onun çocuklara, hayvanlara ve düşmanlarına dahi gösterdiği merhamet, Sünnet’in ahlaki yönünü en belirgin biçimde yansıtır

Sabır (Sabr) ve Tevazu (Tavâdu’)

Sünnet, insanın zorluklar karşısında sarsılmadan durmasını ve gururdan uzak durmasını öğütler. Bu iki ilke, ahlaki olgunluğun göstergesi olarak kabul edilmiştir (Gazzâlî, 2004).

Modern çağda ahlaki değerlerin hızla aşındığı bir dönemde, Sünnet’in ahlak modeli Müslüman bireyler için rehber niteliğini korumaktadır. Sünnet, ahlaki sadece dinî bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda toplumsal barışın ve insan onurunun teminatı olarak sunmaktadır (Yaran, 2020).Günümüzde karşı karşıya kaldığımız ahlaki krizlere karşı söz konusu ilkeler büyük önem kazanmaktadır.

Adalet ve liyakat temelli idarî düzen

Devletin temel fonksiyonlarından biri, kamu hizmetlerini adil, tarafsız biçimde yürütmektir. Bu amaçla idarî düzenin kurumsal temeli, adalet ve liyakat ilkelerine dayanmalıdır. Adalet, yönetim süreçlerinde hakkaniyetin sağlanmasını ifade ederken; liyakat, kamu görevlerine ehil kişilerin getirildiği, performansın esas alındığı bir sistem anlamına gelmektedir (Gözübüyük, 2008).

Adalet ilkesi, hukuk devleti anlayışının merkezinde yer almakta olup, idari düzenin adalet temelinde yapılandırılması, keyfi uygulamaların önlenmesini sağlamaktadır. Liyakat ilkesi, kamu personelinin görevlendirilmesinde objektif ölçütlerin esas alınmasını gerektirmektedir. Liyakat sisteminin zayıflaması, kamu yönetiminde verimlilik kaybı, kurumsal çürüme ve kamu güveninin sarsılması gibi sonuçlar doğurmaktadır (Eryılmaz, 2018).

Adalet ve liyakat ilkeleri birbirini tamamlamakta, liyakatın esas alınmadığı bir yönetim, adalet ilkesini zedelerken; adaletin sağlanmadığı bir ortamda ise liyakatlı bireylerin motivasyonu azalmaktadır (Yalçındağ, 2020). Mevcut idarî düzenin sürdürülebilirliği, ancak bu iki ilkenin birlikte işletilmesine bağlıdır.

Adalet ve liyakat temelli bir idarî düzenin sağlanması için: kamu atamalarında objektif sınav ve performans kriterlerinin güçlendirilmesi, üst düzey kamu yöneticilerinin seçilmesinde şeffaflık ilkelerinin uygulanması, kamu etik kurullarının bağımsızlığının artırılması önem taşımaktadır (Çevik, 2021).

Adalet ve liyakat temelli idarî düzen, sadece yönetsel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal güvenin ve devlet yönetiminin temelidir. Kamu yönetiminde adaletin sağlanması, liyakatlı kadroların görevlendirilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda, Türkiye'nin idarî reform sürecinde bu iki ilkenin kurumsallaştırılması hayati önem taşımaktadır.

Tüm insanlığa rehberlik yaparak evrensel bir din olarak kabul edilen İslam, yönetime ilişkin konularda bir devlet modeli ortaya koymakla birlikte bu konuda net davranarak, adalet ve liyakat prensiplerine sadık kalınması konusunda önerilerde bulunmuştur. İslam, toplumların idari hayatlarında despotik yönetim yerine adalet ve liyakat dayalı evrensel prensipleri vaz etmektedir. Bu vaz etmenin kaynağı elbette Kuran ve Sünnettir. Bu iki kaynaktan sahih bir şekilde ortaya çıkan ilgili ilim ve disiplinlerdir.

İSLAM TARİHİNDE ASR-I SAADET

İslam'ın dünya ve ahiret saadetini temin eden bir din olduğu vurgusuna dayanan Asr-ı Saadet, kişi ve toplum için güven ve huzurun teminatı olarak görülmektedir. İslam'dan önceki 'Cahiliye Dönemi'. Hz.Muhammed'in önderliğinde tehvid ve adalet dönemine dönüşerek, Asr-ı Saadet adıyla anılmaya başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz ve her türlü teknolojik imkânın insan yaşamını kolaylaştırdığı çağ, birey ve toplum hayatı bazında birçok problemi içerisinde barındırmakta; bu durum Asr-ı Saadet değerlerinin yeniden yaşanabilme imkânlarını gündeme getirmektedir.

Yüzyıl, dönem, çağ anlamındaki 'asr' kelimesi ile huzur, mutluluk anlamındaki 'saadet' kelimesinden oluşan ve 'huzur dönemi' olarak ifade edilen Asr-ı Saadet; Hz.Muhammed'in işaret ettiği değerlerin benimsenmesiyle toplumda güven ve huzurun yaşandığı Resulullah dönemi olarak anılmaktadır. Asr-ı Saadet bazı araştırmacılar tarafından Hulefa-yı Raşidin devrini de içine almaktadır (Özaydın, 2024).

Literatürde Peygamber dönemini ifade etmek üzere Asr-ı Saadet kavramı kadar yaygınlaşmamış olmakla birlikte 'asr-ı Kur'an, asr-ı Nur, asr-ı Hidayet gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir. Asr-ı Saadet, Said Nursi tarafından 'sıdk' doğruluk kavramından yola çıkarak 'Asr-ı Sıdk' olarak adlandırılmaktadır (Nursi, 2020).

İslâm'da saadet hem dünya ı hem de ahiret hayatını içine alan bir genişlikte ortaya konulurken; birçok hadiste İslam'ın bu yönüne işaret edilmektedir. Bir hadiste, Resul-i Ekrem (asm) şöyle buyurmaktadır: "İnsanoğlunu saadete ulaştıran hususlardan birisi onun Allah'ın her çeşit takdirine rıza göstermesidir. İnsanoğlunu mutsuzluğa sevk eden hususlardan birisi de onun ilahî takdire rıza göstermemesidir"(Tirmizi, Kader, 15). Başka bir hadiste de Allah Resulü (asm) şöyle buyurmaktadır: "İki haslet vardır ki bunlar kimde bulunursa Allah o kişiyi 'şükredici' ve 'sabredici' yazar; bunlar kimde bulunmazsa onları da şükredici ve sabredici yazmaz...(Tirmizî, "Kıyâme", 58). Gerek Kur'an ayetlerinde gerekse Resulullah'ın (asm) hadislerinde saadetle ilişkili kelime ve kavramlar kullanılarak İslâm'ın dünya ve ahiret saadetini temin eden bir din olduğu vurgulanmaktadır.

7.yüzyıl'da Arap toplumunda kabileciliğin egemen olduğu sosyal bir yapı hakim olup; bu düzen ekonomik ve sosyal adaletsizliklere zemin hazırlamış; bireysel hak ve özgürlükler yönünden bir takım kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir (Kara, 2009). Mekke gibi büyük ticaret merkezlerinde yoğunlaşan ekonomik güç, toplumsal eşitsizliğe yol açarken; toplumun kadın, engelli, fakir gibi dezavantajlı kesimlerinin hakları göz ardı edilmiştir (Yavuz, 2006). Böyle bir ortamda ortaya çıkan vahiy, dini bir metin olmanın ötesinde; toplumsal adalet ve bireysel özgürlüklerin yeniden inşasında dönüştürücü bir unsur olarak önemli rol oynamıştır (Donner, 2010). Kabileler arası çatışmaların

görüldüğü dönemde İslam dini barışın ve siyasi birliğin tesisi yönünde çaba sarf ederken; Hz. Muhammed, dini liderliğinin yanında bir siyasi otorite olarak da toplumun birliğini sağlamıştır (Peters,1994). Bu durum Mekke, Medine ve İslam coğrafyasında yer alan yönetim modellerinin de temelini oluşturmuştur.

Kabile düzeninin ve geleneksel normların toplum üzerinde hâkim olduğu bir düzene işaret eden Cahiliye döneminde (Esposito, 1998) sosyal hiyerarşi keskin sınırlarla çizilirken, bireysel özgürlükler geri planda yer almaktaydı (Can, 2014). Toplumsal dayanışmaya önem vererek yeni bir sosyo-kültürel zemin inşa eden İslam dini bu düzeni eleştirerek, bireylerin bir ümmet içinde eşit bireyler olarak konumlanmasını sağlamıştır.

Kabile düzeninden ümmet bilincine geçiş zihinsel anlamda bir dönüşüme yol açarken (Brown, 2009), bu gelişme bireyin kendisini sadece kabilesinin değil, İslam toplumunun sorumlusu olarak görmesini sağlamıştır. Söz konusu gelişme, adaletin ve sosyal dayanışmanın toplumsal düzeyde gerçekleşmesine olanak vermiştir. Asr-ı Saadet döneminde zihin, hem mevcut cahiliye kültürünün getirdiği önyargılarla hem de yeni İslami bilinçle şekillenirken; insanların kalplerinde ve zihinlerinde başlayan değişim, inanç ve ahlaki dönüşümle birlikte sosyal yapıya yansımıştır. İslam; insan zihnini akıl ve vahiy ekseninde yeniden şekillendirirken; insanları evrensel ahlakın taşıyıcıları olarak konumlandırmıştır.

Mekke'nin ekonomik yapısı zenginlerin daha da zenginleştiği, yoksulların ise giderek fakirleştiği bir düzene sahipken (Özdemir, 2008); İslam dininin zekat ve sadaka gibi sosyal yardım mekanizmalarını ön plana çıkararak; gelir dağılımında adaleti sağladığı görülmektedir. Söz konusu reformlar maddi refahın ötesinde toplumsal barışın da tesisini sağlamıştır (Koç, 2010).

Arap toplumunun cahiliye döneminin ardından İslam'ın tebliğiyle şekillenen yeni bir döneme işaret eden Asr-ı Saadet, birey ve toplumun manevi ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.), vahiy yoluyla insanlara bir hakikat ve düzen getirirken; bu düzenin temelinde adalet, merhamet, eşitlik ve toplum refahı gibi kavramlar yer almıştır. Bu nedenle Asr-ı Saadet, sadece dini bir dönemi değil, aynı zamanda insanlık için evrensel değerlerin filizlendiği bir çağa karşılık gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Asr-ı Saadet'in hem ilahi vahyin gerekçesi hem de insanlığın bir dönüşüm sürecine girişinin sebebi olduğu söylenebilir.

İnsanlığın varoluşsal sorunlarına yanıt arayan bir dönemi temsil eden Asr-ı Saadet; hem bireysel hem de toplumsal anlamda ahlaki yenilenmenin merkezi durumundadır. İslam dini bireyi sadece maddi değil, ruhani boyutlarıyla da ele alırken (Şentürk, 2015); Kur'an, sadece ibadet ve ritüeller değil, sosyal ilişkilerde adalet, dürüstlük ve merhamet gibi etik değerleri de içermektedir (Rahman, 1979).

Kur'an akıl ve vahiy arasında bir denge kurarken (Nasr, 2006); Asr-ı Saadet, bu uyumun canlı örneklerini göstererek, aklın imanla desteklenmesini sağlamıştır. Bu gelişme sayesinde Müslüman bireyler sadece inanan değil; aynı zamanda düşünen ve sorgulayan varlıklar olarak tasvir edilmiştir. Asr-ı Saadet'in getirdiği yeni etik anlayış, sadece dışsal davranışları değil, niyet ve sorumluluk bilincini de içermektedir (Yılmaz, 2016). Vicdanın ve ahlaki muhakemenin ön plana çıkması sadece kurallara uyan değil, aynı zamanda erdemli davranan bireylerin yetişmesini sağlamıştır.

İslam'da zaman, kronolojik bir ölçümün ötesinde kutsal bir boyuta sahipken (Çetinkaya, 2013); Asr-ı Saadet, Kur'an'ın indiği ve peygamberin yaşadığı zaman dilimi olarak kutsal kabul edilmektedir (Corbin, 1993). Bu dönem Müslümanların tarih bilincinde özel bir yer tutmaktadır. İnsanlığın manevi ve sosyal gelişiminin başlangıç noktası olan Asr-ı Saadet'te (Nasr, 1987). zaman, sadece ilerlemenin değil, sürekli bir tekâmülün ifadesidir. Bu bakış açısı, İslam felsefesinde zamanın anlamının derinleşmesini sağlamıştır. Ramazan orucu, Hac gibi ibadetler, zamanın kutsallığını ve döngüsellliğini simgelerken (Schimmel, 1992); Asr-ı Saadet'in manevi mirasının nesiller boyunca yaşamasını ve hatırlanmasını sağlamıştır.

SONUÇ

İslam'ın felsefi, sosyo-politik ve etik yapılarını dönüşüme uğratan Asr-ı Saadet dönemi sadece tarihsel bir zaman dilimini değil, İslam medeniyetinin temellerinin atıldığı evrensel bir model olarak kabul edilmektedir. Asr-ı Saadet; insanlığın ruhani ve toplumsal dönüşüm ihtiyacına bir yanıt olarak ortaya çıkarken, akıl ve iman bütünlüğünde yeni bir bilinç ve farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Asr-ı Saadet, İslam düşüncesinde yalnızca tarihsel bir dönem olarak değil, bireysel ve toplumsal manevî yenilenmenin somut örneği olarak yorumlanabilir. Söz konusu dönem yalnızca ilahi vahyin varlığını değil, bu vahyi içselleştiren bilinç, ahlâki sorumluluk ve toplumsal dayanışma zeminlerine odaklanmaktadır.

Günümüz modern toplumunda bireyler sıklıkla değer kaybı, anlam boşluğu ve toplumsal izolasyonla karşı karşıyadır. Tüketim kültürü, dijitalleşme ve hızlı iletişim ağları, bireysel çıkarların öncelendiği, toplumsal sorumlulukların geri planda kaldığı bir ortam yaratmaktadır. Bu bağlamda Asr-ı Saadet'in sunduğu model, sadece tarihsel bir örnek değil, evrensel değerlerin modern dünyaya uyarlanabileceği bir referans olarak önem taşımaktadır. Tevhid anlayışı, adalet,

merhamet, ihsan ve toplumsal sorumluluk ilkeleri, çağımızda bireyin içsel bütünlüğünü koruması ve toplumun ortak anlam ufkunu yeniden inşa etmesi için kritik önemdedir.

Modern toplumun karşılaştığı spesifik sorunlar, Asr-ı Saadet'in değerlerinin ne kadar güncel ve uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Örneğin, bireyselleşmenin yol açtığı sosyal kopukluk, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesiyle; tüketim odaklı kültür, ölçülü yaşam ve şükür anlayışıyla; dijitalleşmenin tetiklediği dikkat dağınıklığı ve yüzeysellik ise sabır, farkındalık ve derin düşünce pratikleriyle dengelenebilir. Bu noktada, Asr-ı Saadet'in manevî ve toplumsal örnekliği, geçmişin idealize edilmesinden ziyade çağın ihtiyaçlarıyla bütünleşen dinamik bir rehber olarak değerlendirilmelidir.

Asr-ı Saadet'in zeminini oluşturan değerler, modern toplumda hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yenilenmenin anahtarı niteliğindedir. Manevî diriliş, geçmişin tekrar edilmesi değil; onun ruh ve ilkelerinin günümüz şartlarına uyarlanmasıyla mümkün olur. Bu bağlamda, Asr-ı Saadet, modern dünyanın karmaşık sosyal ve psikolojik sorunlarına ışık tutabilecek, sürekli bir yenilenme potansiyelinin tarihsel ve felsefi temeli olarak önemini korumaktadır.

Son ilahi din olarak bireylere hem dünyada hem ahirette saadeti kazandırmak için gönderilen İslam; yaşama ilişkin doğruluk, adalet gibi ilkelerle güven ve toplumsal barışı temin edici bir karaktere sahiptir. İslam her asrı kucaklayan evrensel bir din olarak, Kur'an ve sünnetin değerleriyle bireyleri buluşturmaktadır. Cahiliye döneminin rahatsızlıkları günümüzde değişik şekillerde devam etmekte olup, İslam'ın evrensel prensipleri tüm dünyayı aydınlatmaktadır. İslâm dünyasında asırların getirdiği ihmal ve problemlerin sonucu olarak dini, siyasi ve sosyal alanlarda sıkıntıların yaşandığı, dini ve kutsal değerlere sırt çevrildiği zamanlarda Kur'an'ın temel mesajlarını evrensel yaklaşımlarla sunmanın hayati önem taşıdığı görülmüştür. İman ve İslam bu dünyada yaşayanlara güven telkin ederken, onları huzur ve mutluluğa ulaştırmaktadır. İslam'ın hem kişi hem de toplum temelinde bu dünyada ve ahirette vaad ettiği saadete erişmenin yolu Kur'an'ın prensiplerine uygun bir yaşam sürmekten geçmektedir.

İçinde bulunduğumuz modern çağda Allah'ın emir ve yasaklarına ciddiyetle uyulduğu takdirde Asr-ı Saadet'i yaşamak mümkün olabilecektir. Asr-ı Saadet'in zihin dünyasının müslümanlara ve İslam'ın hayata hakim olması ile birlikte Cahiliye karanlığından çıkarak, mutluluğa ve huzura ulaşılabilir.

Kaynakça

- Aclûnî, İ. (1997). Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs, Dârü'l-Kütûbi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Arı, M.S. (2004). Câhiliye Toplumundan Medeni Topluma Geçiş Süreci, İstem, 2(4), 173-188.
- Bölükbaşı, M.(2019). Câhiliye Devri Araplarında Din Anlayışı, Nûsha, 49, 97-120.
- Brown, J. A. C. (2009). The Canonization of al-Bukhari and Muslim: The Formation and Function of the Sunni Hadith Canon. Brill.
- Can, E. (2014). Asr-ı Saadet'te toplumsal bilinç ve zihniyet, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Corbin, H. (1993). History of Islamic Philosophy, Kegan Paul International.
- Çetinkaya, S. (2013). İslam'da kutsal zaman algısı, Diyanet Akademik Araştırmalar Dergisi, 17(1), 45-60.
- Çevik, H. (2021). Kamu Yönetiminde Etik ve Liyakat: Türkiye Örneği, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Demirci, M. (2019). İslam Ahlakı ve Günümüz Sorunları. Ensar Yayınları, İstanbul.
- Donner, F. (2010). Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam, Harvard University Press.
- Esed, M.(2000). Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Esposito, J.L (1998). Islam: The Straight Path. (Çev.Mustafa Fayda), "Câhiliye", Oxford University Press. DİA, VII, 17-19.
- Eryılmaz, B. (2018). Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar. Umuttepe Yayınları, Ankara.
- Gazâlî, Ebû H. (1983). İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn, Dârü'l-Ma'rifa, Beyrut.
- Gazzâlî, E. (2004). İhyâu Ulûmi'd-Dîn (çev. A. Serdaroğlu). Bedir Yayınları, İstanbul.
- Gözübüyük, A. Ş. (2008). Yönetim Hukuku. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Hişâm, İ. (1990). Sîretü'n-Nebî, Dârü'l-Kütûbi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İbnü'l-Arabî, M. (1999). el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye, Dâr Sâdır, Beyrut.
- Kara, İ. (2009). Hz. Muhammed ve Asr-ı Saadet, Ensar Neşriyat, İstanbul.

- Koç, H. (2010). İslam'da Toplumsal Adalet ve Yeniden İnşa, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Koenig, Harold G. (2012). Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications. ISRN Psychiatry, 278730.
- Kur'an-ı Kerim, Ankebût, 29/57
- Kur'ân-ı Kerîm, Zâriyât Sûresi, 51/56; Âl-i İmrân, 3/190.
- Kur'an-ı Kerim, Asr Suresi (103), Bakara Suresi (2/177).
- Kur'an'ı Kerim, Bakara, 2/163
- Kur'an'ı Kerim, İhlas 112/1-4.
- Kur'an'ı Kerim, (Araf, 54)
- Kur'an'ı Kerim, Ra'd 13/16
- Kur'an'ı Kerim, Âl-i İmrân, 3/190
- Kur'an'ı Kerim, Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, Kitâbü'l-Edeb.
- Kur'an'ı Kerim, Enbiyâ, 21/107
- Kur'an'ı Kerim, Tirmizî, Kader 15, (2152). 4807
- Kur'an'ı Kerim, Tirmizî, "Kıyâme", 58
- Mâtürîdî, Ebû M.(1970). Kitâbü't-Tevhîd, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Nasr, S. H. (2006). The Heart of Islam: Enduring Values for Humanity. HarperOne.
- Nasr, S. H. (1987). Islamic Science: An Illustrated Study, World Wisdom.
- Nursi, S.(2020). Sözler, (Yeni Asya Neşriyat), s. 321.
- Özaydın, A. (2024). Asr-ı Saadet, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), III, 501.
- Özdemir, M. (2008).Mekke'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 27(1): 103-117.
- Rahman, F. (1979). Islam, University of Chicago Press.
- Râzî, F. , Mefâtihu'l-Gayb (Tefsîrü'l-Kebîr), Dârü'l-Fikr, Beyrut, ts.
- Schimmel, A. (1992). Islamic Names. Edinburgh University Press.
- Söylemez, M. (2015). Câhiliye Araplarının Ulûhiyet Anlayışı (ed. M. Mahfuz Söylemez), Ankara.
- Şaban, M. (2003). İslam tarihi ve medeniyeti, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, M. (2015). Hz.Muhammed'in Toplumsal Misyonu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yalçındağ, A. (2020). Liyakat İlkesinin Kamu Yönetiminde Önemi ve Türkiye'deki Uygulamalar. Türk İdare Dergisi, 92(491),45-67.
- Yaran, C. S. (2020). Ahlak Felsefesi Açısından Hz. Peygamber Örneği. Fecr Yayınları, Ankara.
- Yavuz, M.(2006). Arap Toplumunda Kabilecilik, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31(2), 212-225.
- Yılmaz, F. (2016). Asr-ı Saadet zihniyeti ve ahlaki dönüşüm", Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28(1), 79-94.